

Förklaringen är inte trovärdig!

Oxfordekonomerna ger en mycket "övertalande" förklaring till den engelska ekonomins stagnation, hur den strukturella ojämvikten med för stor och för snabb växande offentlig sektor medför en kumulativ tendens till retarderad expansion inom den privata sektorn, framför allt industrin. Jag vill på intet sätt förneka att det ligger en hel del i oxfordekonomernas analys. Men resonemangen är lösa, endogena faktorer i interdependenta sammanhang utnämnes till "orsaker" och urvalet av dessa orsaksfaktorer är godtyckligt inom vida marginaler. En rad andra möjligheter till orsaksutnämning har försumrats.

För att visa detta är det enklast för mig att gå tillbaka till min egen gamla analys av orsakerna till den engelska ekonomiska stagnationen (Lundberg [1968]). Även under den där behandlade perioden 1950—64 visade den engelska ekonomin påfallande låg tillväxttakt — ungefär hälften av OECD-genomsnittet — och detta fenomen diskuterades livligt.

För min del nämnde jag inte med ett ord något om den offentliga sektorns tillväxt eller det växande skattetrycket,

helt enkelt därför att Storbritannien inte visade några påfallande avvikelser i dessa hänseenden gentemot andra länder. Snarare tvärtom! Enligt mina tabeller var den offentliga sektorns relativa bidrag till BNP-ökningstakten lågt (16 procent) jämförts med t ex Sveriges 26 procent.

I stället lade jag — liksom andra ekonomer — vikt vid en rad faktorer som nästan helt försummas i oxfordekonomernas analys av perioden 1961—74. Det är åter fråga om en rad interdependenta faktorer. Den låga bruttoinvesteringskvoten (16 procent att jämföras med 20—30 procent för övriga OECD-länder) kan tas som en "orsak". Och därtill kom en märkligt låg "kapitalproduktivitet" i form av hög "marginal capital to output ratio". Men varför var investeringsbenägenheten så låg? Därför att ökningstakten i total efterfrågan (real BNP) var så låg? Det finns överallt i analysen goda tillfällen till cirkelresonemang!

En som jag tror väsentlig aspekt är att Englands tillväxt inte eller endast i ringa grad varit *exportstörd* — en avgörande skillnad mot Sverige. Andelen exportvolymökning i BNP-tillväxten var endast omkring 25 procent för England mot nära 50 procent för Sverige. För expansionen av engelsk industri har hemmamarknaden varit avgörande — och den privata konsumtionen ledande — medan tendensen till förluster av exportmarknadsandelar fortsatt att vara stark under hela perioden. Man kan göra plausibelt att en väsentlig förklaringsfaktor till sjunkande marknadsandelar och svag exportutveckling varit relativt stigande exportpriser. Och orsaken till dessa höjda priser kan föras tillbaka på

ERIK LUNDBERG är professor i nationalekonomi vid Handelshögskolan i Stockholm. Han har skrivit böcker om konjunkturer och ekonomisk tillväxt och var tidigare chef för konjunkturinstitutet. Han är f n medlem av Studieförbundet Näringsliv och Samhälles (SNS) konjunkturråd.

låg produktivitetstillväxt och relativt stark löncinflation.

Den relativt låga exporttillväxten — även under konjunkturuppsvingen — har medfört *betalningsbalansproblemet* på ett tidigt stadium av konjunkturuppgången eftersom importen i regel stigit snabbare än BNP. Pundets ömtåliga ställning har framtvingat en starkt restriktiv ekonomisk politik; man har fått den kända ”*stop-go-politiken*. Man kan i stil med Hicks konjunkturteori hänvisa till ett lågt ”tak” för expansionen med hänsyn både till betalningsbalansläge och industriell kapacitet (till följd av låg investeringstakt). Brist på industriell kapacitet och yrkeskunnig arbetskraft har under högkonjunkturen ökat inflationsfrestningarna, drivit upp importen och därmed framtvingat en hårt restriktiv politik — och därmed efter en tid avbrott i tillväxt och investeringar.

Brist på flexibilitet hos det engelska näringslivet har anförts som bidragande faktor. Rörligheten hos arbetskraften har betraktats som låg och någon effektiv arbetsmarknadspolitik förekommer knappast. Härtill kommer hela problemkomplexet kring företagsledningars påtalade brist på initiativ och dynamik betingad av en rad omständigheter, bl a frånvaron av pressande konkurrens. Här är det givetvis särskilt svårt att renodla betydelsen av olika faktorer. Skillnaderna är emellertid påfallande om man jämför med det svenska hårda konkurrensklimatet med en snabb utrensningsprocess av svaga företag och driftsställen, överföring av arbetskraft till expanderande företag och områden samt omdirigering av kapitalresurser. Den snabba substitutionen av den allt dyrare arbetskraften med kapital, alltså snabbt ökande kapitalintensitet, som karakteriserat den svenska industriutvecklingen har endast haft en svag motsvarighet i England.

Oxfordekonomerna lägger vikt vid sammanpressningen av *vinstmarginallerna* som orsak till otillräcklig investeringstakt och låg produktivitetstegring. Samma tendenser har gällt i Sverige (och andra länder) sedan början av 60-talet. Här kan det vara fråga om starkt skiljaktigt respons inom svensk och engelsk industri. Den höga lönekostnadsstegrings-takten synes i Sverige ha framkallat

stora produktivitetshöjningar (takten i produktionsökningen per arbetstimme låg under 60-talet omkring 7—8 procent per år) via snabb strukturomvandling (med nedläggning av svaga driftsenheter), eliminering av ”slack” och rationaliseringar (höjning av ”X-efficiency” à la Leibenstein) och snabb höjning av kapitalintensiteten. Att döma av den låga industriella produktivitetstegringen i England har dessa faktorer inte alls verkat i samma grad. Och vad skulle detta bero på? Utan ”ekonometriska bevis” skulle jag vilja hänvisa till frånvaron av det hårda svenska konkurrensklimatet.

Den svenska öppna ekonomin kan ställas i kontrast till den protektionistiska inställningen i England, förstärkt genom otaliga allianser mellan företagare, fackföreningar och svaga regeringar. Kanske detta hårda konkurrensklimat i Sverige bidrager till att sälla fram dynamiska företagsledare som klarar dessa påfrestningar. Det skulle vara intressant att jämföra företagsledarrekytering i England och Sverige, studera hur mycket yngre de är i Sverige, hur ofta de avskedas osv. Jag gissar att Englands företagsledare har skyddats bättre än i Sverige — liksom kanske också sysselsättningen inom varje företag. Här finns givetvis positiva välfärdsaspekter att vägas mot produktivitetstvinster.

Slutsatsen av en sådan här schematisk genomgång av plausibla förklaringsfaktorer för engelsk stagnation blir att man åtminstone för perioden 1950—64 ”inte behöver” tillgripa den offentliga sektorns tillväxt och omfattning i en förklaring av den relativt låga tillväxten inom den engelska ekonomin. Det har enligt min mening hela tiden funnits tillräckligt med *tillväxtpotential* inom den engelska ekonomin utanför den offentliga sektorn. Jag skulle vilja hävda att detta betraktelsesätt också i huvudsak gäller för den period oxfordekonomerna behandlar. Rådande enormt låga genomsnittliga produktivitet inom näringslivet — till följd av den långsamma tillväxten under 25 år — bör betyda att det finns gott om produktionsreserver i form av outnyttjade eller illa utnyttjade arbetskrafts- och kapitalresurser. Det gäller ”bara” att mobilisera dem.

Det är dock möjligt att oxfordekono-

mernas argumentering passar bättre för senare år — tex efter 1970, då rörliga växelkurser införts. Vidare betyder en fortgående relativ ökning av den offentliga sektorn plus subventioner att utrymmet för privat konsumtion och investering — vid given produktivitetsutveckling inom näringslivet — blir relativt sett allt mindre. Och när medborgarna inte vill acceptera ökad andel "kollektiva njutningar" utan håller på ökad privat standard, då uppstår svåra spänningar i det ekonomiska systemet av det slag artikeln så väl åskådliggör. Såvitt jag förstår blir också en del av detta vår svenska problematik framöver. Det ser ut att föreligga en sorts *konvergens* av den svenska utvecklingen mot den engelska trenden.

För Sveriges del räknar vi med att 50- och 60-talens höga produktivetsökningstakt tillhör en gången epok. Minskad rörlighet hos arbetskraften, ökad bindning av sysselsättningen regionalt och hos företagen, åtföljande reducerad flexibilitet i näringslivet, allt detta accepteras som delar av förändrade välfärdsmål. Växande offentlig sektor finansierad med ökande arbetsgivaravgifter kan och kanske bör betyda fortsatt pressning av vinstmarginalerna. LU 75 visar i det mest realistiska alternativet hur ringa utrymmet blir för höjning av den privata standarden hos den aktiva befolkningen (1 procent per år). Det finns risk för — som också

oxfordekonomerna visar — att kampen om utrymmet plus icke marknadskonforma låglönesatsningar leder till besvärande löneinflation (inkl stigande arbetsgivaravgifter). Om inflationstakten i utlandet blir lägre och deprecieringen av kronan uteblir eller sker starkt eftersläpande, pressas vinstmarginalerna samman och industriinvesteringarna hotas. Ett från välfärdssynpunkt kanske fullt acceptabelt alternativ är att låta industri-sektorn krympa relativt sett liksom exporten men se till att — till skillnad från den engelska modellen — privat konsumtion får en tillräckligt restriktiv och importsnål inriktning.

Det är uppenbarligen fråga om en svår ekonomisk politik, i synnerhet för en svag regering som arbetar med smala manövermarginaler och stora inflationsrisker. Det behövs också mycket av näringspolitisk styrning, investeringssubventioner, tillskott av riskkapital från vinst- och löntagarfonder. Jag ser framåt mot ytterst intressanta problemställningar, för vilka engelska erfarenheter och oxfordekonomernas analys kan vara till någon vägledning.

Referenser

- Lundberg, E., [1968], *Instability and Economic Growth*, Yale University, USA
Långtidsutredningen, LU, [1975], finansdepartementets ekonomiska avdelning, Stockholm